

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI,
PROTECȚIEI SOCIALE
ȘI PERSOANELOR VÂRSTNICE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU
2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

OIPOS DRU

ACADEMIA ROMÂNĂ

Leonte IVANOV

Prezențe culturale
românești
în spațiul rus:
Antioh Cantemir și
Nicolae Milescu Spătarul
*corespondența particulară
și diplomatică*

Editura Muzeului Național al Literaturii Române

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI,
PROTECȚIEI SOCIALE
ȘI PERSOANELOR VÂRSTNICE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSD DRU
2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

O I P O S D R U

ACADEMIA ROMÂNĂ

Leonte IVANOV
**PREZENȚE CULTURALE ROMÂNEȘTI
ÎN SPAȚIUL RUS: ANTIOH CANTEMIR ȘI NICOLAE
MILESCU SPĂTARUL**
CORRESPONDENȚA PARTICULARĂ ȘI DIPLOMATICĂ

**PREZENȚE CULTURALE ROMÂNEȘTI ÎN SPAȚIUL RUS:
ANTIOH CANTEMIR ȘI NICOLAE MILESCU SPĂTARUL
CORESPONDENȚA PARTICULARĂ ȘI DIPLOMATICĂ**

Autor: **Leonte IVANOV**

Conducător științific: **Prof. Dr. Gheorghe CHIVU**

Lucrare realizată în cadrul proiectului „*Valorificarea identităților culturale în procesele globale*”, cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013, contractul de finanțare nr. POSDRU/89/1.5/S/59758.

Titlurile și drepturile de proprietate intelectuală și industrială asupra rezultatelor obținute în cadrul stagiului de cercetare postdoctorală aparțin Academiei Române.

*Punctele de vedere exprimate în lucrare aparțin autorului și nu angajează
Comisia Europeană și Academia Română, beneficiara proiectului.*

Exemplar gratuit. Comercializarea în țară și străinătate este interzisă.
Reproducerea, fie și parțială și pe orice suport, este posibilă numai cu acordul prealabil
al Academiei Române.

ISBN 978-973-167-160-4

Depozit legal: Trim. II 2013

Leonte IVANOV

**Prezențe culturale românești
în spațiul rus:
Antioh Cantemir
și Nicolae Milescu Spătarul**
*corespondența particulară
și diplomatică*

Editura Muzeului Național al Literaturii Române

Colecția AULA MAGNA

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI,
PROTECȚIEI SOCIALE
ȘI PERSOANELOR VÂRSTNICE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POS DRU
2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE

O I P O S D R U

ACADEMIA ROMÂNĂ

Investește în oameni !

FONDUL SOCIAL EUROPEAN

Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013

Axa prioritară 1: „Educația și formarea profesională în sprijinul creșterii economice și dezvoltării societății bazate pe cunoaștere”

Domeniul major de intervenție 1.5: „Programe doctorale și postdoctorale în sprijinul cercetării”

Titlul proiectului: „Valorificarea identităților culturale în procesele globale”

Contract: POSDRU/89/1.5/S/59758

Beneficiar: ACADEMIA ROMÂNĂ

Parteneri în proiect: (I) UNIVERSITATEA POLITEHNICA București, Facultatea de Mecanică și Mecatronică; (II) UNIVERSITATEA din Craiova

Obiectivele proiectului și domeniile de cercetare:

- 1. Obiectivul general:** Model-pilot de școală postdoctorală prin implicarea a 92 de cercetători postdoctoranzi, în scopul dezvoltării carierei în cercetare, al îmbunătățirii programelor de cercetare postdoctorală în domeniul umanităților, al impulsivității și consolidării sectorului de cercetare în științele socioumane din România, pentru sprijinirea economiei românești în dobândirea unor avantaje competitive durabile și micșorarea decalajelor între România și celelalte țări membre ale Uniunii Europene.
- 2. Obiectivele specifice:** Elaborarea și implementarea de noi tehnologii-suport pentru derularea proiectului; formarea și perfecționarea cercetătorilor prin programe postdoctorale
  - Organizarea unor acțiuni de îndrumare a cercetătorilor pe parcursul stagiilor derulate în străinătate
  - Sprijinirea cercetătorilor în participarea la seminarii și conferințe internaționale
  - Organizarea unor sesiuni pentru promovarea egalității de șanse și a dezvoltării durabile
  - Sprijinirea colaborării între universități, institute de cercetare și companii din aria tematică a școlii postdoctorale
  - Dezvoltarea de activități inovatoare în vederea accentuării importanței programelor de cercetare interdisciplinară; crearea de metodologii proprii cu privire la derularea programelor postdoctorale
  - Elaborarea unor ghiduri de bune practici cu privire la schimbul de experiență internațional în aria cercetării în științele socioumane prin programe postdoctorale.
- 3. Domeniile cercetării:** filologie - literatură • științe istorice și arheologie • filosofie, teologie, psihologie, pedagogie • arte, arhitectură și audio-vizual • știința informației • sociologia culturii • antropologie • etnografie și folclor

Cuprins

ARGUMENT.....	7
ANTIOH CANTEMIR.....	9
1. Granițele dintre culturi.....	9
2. Odiseea postumă a familiei Cantemir	21
3. Angajament politic și responsabilitate socială în prima jumătate a secolului al XVIII-lea: Antioh Cantemir și Francesco Locatelli Lanzi.....	33
4. Corespondența lui Antioh Cantemir	51
5. Bibliografie (selectiv).....	59
NICOLAE SPĂTARUL.....	62
1. Despre vechimea cercetărilor autohtone cu privire la Nicolae Spătarul.....	62
2. Din corespondența lui Nicolae Spătarul	66
3. O notă a lui Bezviconi	80
4. Bibliografie (selectiv)	88
ANEXE	91
1. Scrisoarea hatmanului Filip Orlik către Francesco Locatelli.....	91
2. Scrisorile preotului Bartolomeo Cassano către Antioh Cantemir	96
3. Prințul Antioh Cantemir în scrisori.....	101
4. Un manuscris inedit despre Nicolae Spătarul	120
5. Scrisorile lui A. Hâjdeu către M.A. Obolenski	125
ADDENDA	129
SINTESE.....	129
INDICE.....	131

ADDENDA

Sintesi

Gli studi presenti, dedicati a Nicolae Spătarul e Antioh Cantemir, rappresentano il frutto di alcune ricerche realizzate negli ultimi due anni nelle biblioteche di Repubblica Ceca, Polonia, Romania e Lettonia; occasione che ci ha dato la possibilità di raccogliere un materiale abbastanza ricco riguardo alla vita e all'attività dei suddetti eruditi, necessario per riempire alcune pagine bianche della loro biografia e per un approccio diverso ai loro scritti. Abbiamo esaminato anche una serie di contributi scientifici più recenti firmati da storici della letteratura ed esegeti di Russia, Francia e Repubblica Moldava. La nostra attenzione si è rivolta in speciale all'epistolario privato e diplomatico di questi scrittori, aspetto poco valorizzato dai ricercatori russi e da noi solo casualmente. Nel caso del principe Antioh, le lettere rappresentano la parte più interessante della sua opera; tramite queste scopriamo non solo la personalità complessa del principe, ma anche il quadro della vita politica e sociale e del movimento delle idee dell'Europa della prima metà del Secolo dei Lumi. Si possono ritrovare qui informazioni sul destino della famiglia Cantemir in Russia, sui rapporti diplomatici instabili tra i poteri europei, sugli intrighi della corte e dei salotti letterari, sul ruolo della donna nella società, sugli scambi di merci oppure sulla diffusione dei libri laici nella parte centrale e orientale del continente. Purtroppo da più di tre secoli dalla nascita del principe-diplomatico, una gran parte delle sue lettere si trovano ancora in manoscritto, negli archivi e nelle biblioteche della Federazione Russa e dell'Occidente.

L'epistolario di Nicolae Spătarul, quello che si è conservato, è stato pubblicato, anche se solo parzialmente, specialmente in seguito agli sforzi di I.N. Mihailovski e Iuri Arseniev. Dalle riviste russe si conoscono una

serie di relazioni e lettere del periodo passato da Nicolae Spătarul in Cina, e anche uno scambio di lettere con alcuni alti dignitari russi. L'erudito di cui parliamo non ha beneficiato finora di un'edizione di *Opere*. Se questa si realizzerà le lettere dovranno essere incluse per forza, sia solo per le molte informazioni che porteranno ad una biografia che non è stata ricostruita se non parzialmente. La nostra immagine sul mandato diplomatico dell'erudito moldavo in Cina sarebbe molto più povera se non ci fossero le lettere e le relazioni allo zar, dato che nel diario del viaggio in Siberia e nel *Documento di stato* della missione la presenza dell'autore è abbastanza riservata.

Pubblichiamo, negli *Allegati*, alcuni dei documenti che riguardano la biografia dei due diplomatici, come anche una selezione in rumeno dell'epistolario di questi eruditi.

Indice

ARGOMENTO	7
ANTIOH CANTEMIR.....	9
1. I confini tra culture	9
2. L'Odisea postuma della famiglia Cantemir	21
3. Impegno politico e responsabilità sociale nella prima metà del secolo XVIII: Antioh Cantemir e Francesco Locatelli Lanzi	33
4. L'epistolario di Antioh Cantemir	51
5. Bibliografia (selettiva).....	59
NICOLAE SPĂTARUL.....	62
1. Sull'età delle ricerche autoctone su Nicolae Spătarul	62
2. Dall'epistolario di Nicolae Spătarul	66
3. Un appunto di Bezviconi	80
4. Bibliografia (selettiva)	88
ALLEGATI	91
1. La lettera del comandante Filip Orlik verso Francesco Locatelli	91
2. Le lettere del sacerdote Bartolomeo Cassano verso Antioh Cantemir	96
3. Il principe Antioh Cantemir nelle lettere.....	101
4. Un manoscritto inedito su Nicolae Spătarul	120
5. Le lettere di A. Hâjdeu verso M.A. Obolenski.....	125

Editura Muzeului Național al Literaturii Române

CNCS PN - II - ACRED - ED - 2012 – 0374

Coperta colecției: *AULA MAGNA*

Machetare, tehnoredactare și prezentare grafică:

Luminița LOGIN, Nicolae LOGIN

Logistică editorială și diseminare:

Ovidiu SÎRBU, Radu AMAN

Traducerea sumarului și sintezei, corectură și bun de tipar
asigurate de autor

ISBN 978-973-167-160-4

Apărut trim. II 2013